

De schoolmeesters van de voormalige Grietenij Ængwirden in de loop der tijden.^a

De dorpen van de voormalige Grietenij Ængwirden vormden tijdens de Republiek één kerkelijke gemeente. Zo kwam het, dat er ook maar één vaste schoolmeester was, en wel te Tjalleberd, waar ook de woonplaats van de predikant was (alsmede de rechtkamer, bijv. in 1652 nog). Kerk en school waren in die dagen nauw verbonden. De kerkelijke diensten van de schoolmeester (als koster, voorzanger en organist) wogen dan ook minstens even zwaar als zijn schooldienst, wat wel tot uitdrukking kwam in zijn betiteling in oude rekeningen e.d. waar hij veelal "Kerk- en Schooldienaer" werd genoemd. Ook in andere grietenijen vinden we in kerkelijk gecombineerde dorpen vaak in de hoofdplaats van de combinatie (woonplaats van de predikant) een vaste schoolmeester, terwijl het van de stemgerechtigde (florenplichtige) landeigenaren in de andere dorpen afhing, of daár ook een schoolmeester zou worden aangesteld om (meestal slechts 's winters) school te houden, tegen een niet zelden zeer luttele vergoeding van 20 à 40 gulden per winter! Dit geschiedde in Ængwirden ook, zoals we zullen zien. Omtrent de oudste schoolmeesters van Ængwirden vinden we nogal het een en ander in twee portefeuilles met afschriften van oude stukken (ook wel authentieke) betreffende deze gemeente in het Dekama-archief.^b

Oudtijds was de Abt van Oldeklooster (bij Bolsward), van welke abdij het klooster Steenkerk in Ængwirden een uithof was, verplicht in het dorp Luinjeberd een pastoor te onderhouden. Na de afschaffing van de roomse leer in Friesland (in 1580) hadden de ingezetenen van Ængwirden zich tot de Staten van Friesland, op wie de inkomsten maar ook de verplichtingen van de kloosters waren overgegaan, gewend met het verzoek om de opkomsten van Steenkerk te mogen aanwenden voor onderhoud van een predikant. Dit was hun bij Statenresolutie van 22 dec. 1587 toegestaan. Daar er direct geen predikant te krijgen was (de opbrengst van de kloosterlanden was ook maar schraal, daar de Staten de venen aan zich hadden gehouden) stelden de ingezetenen "zedert dijer tijt een goedt bequaem ende vroom Schoelmeyster" aan "die boven sijn behoerlijcke schoelpenningen van den leerkijnders" zal ontvangen "tghene van den landen van Steenekercke voor huire waer te becomen, om daer van sijn nootlijcken onderholt tot sijne familie te genijeten". Doch nu deden in 1590 de Spanjaarden vanuit Steenwijk een inval in Zevenwouden, waarbij ze ook in Ængwirden plunderden en roofden, zodat de pachters van de landen van Steenkerk de huur voor de schoolmeester niet konden opbrengen. Weer richtten de ingezetenen zich nu tot de Staten met de bede, de 14 g.gld. 8 st. (= f 19,70) "die Brecht, Tijaerdt Gaelis wed., jaarlix betaelt voor pacht van de Steenekercke veenen" (aan de Staten) tot onderhoud van hun schoolmeester te mogen genieten, hetgeen Gedeputeerde Staten op 10 nov. 1590 voor twee jaar toestonden, daar deze opbrengst eigenlijk bestemd was voor de eventueel aan te stellen predikant.^c Een nieuw verzoek van de ingezetenen aan de Staten volgde dan ook op 3 dec. 1594, vragende "een predicant opten prouffijten der landen, veenen ende opkomsten van Steenkerck en van alle des voorsz. dorps beneficiale guederen tot sijn onderholt", met suppletie door de Staten uit de goederen van Oldeklooster. Ook dit werd toegestaan op 16 jan. 1595: supplianten verkregen "de landen van Steenkercke in hare Grietenie leggende, wtgenomen die veenen, met noch 50 car. gld. jaarlijcx wt d'opkomsten van de Cloostergoederen" en zo kreeg Ængwirden in 1595 zijn eerste predikant: Joannes Sylvius.^d

Uit het laatstgenoemde verzoek van 3 dec. 1594 bleek, dat sedert 1587 Regnerus Cornelij hier schoolmeester was, "die oock noch in den dienst ende gebruyck [van de landen] op huynen is continuerende [hij was er dus eind 1594 nog], hebbende somtijts over de 80 discipulen, alzoe dat de juegt aldaer met vlijt ende getrouwicheyt door Regnerum voorsz. geïnstitueert ende

-
- a Eerder verschenen in: *Nieuwsblad van Friesland*, 18 sept. 1944; 20 sept. 1944; 25 sept. 1944; 27 sept. 1944; 29 sept. 1944 en 2 okt. 1944.
b Rijksarchief Leeuwarden. Mijn aandacht werd op deze verzameling stukken gevestigd door de heer G. Kramer, historicus te Heerenveen.
c Dekama-archief, Ængwirden no. 4
d Veen, S.D. van, *Aanvullingen en verbeteringen van Romein 's naamlijst der predikanten* (Leeuwarden 1892).

geleert wert".^a Hij is dus de eerst bekende schoolmeester van Ængwirden. Of hij te Luinjeberd of Tjalleberd stond, is niet zeker.

1. Schoolmeesters van Tjalleberd.

Uit oude rekeningen uit het Dekama-archief blijkt, dat in 1612 te Terband, Tjalleberd en Gersloot schoolmeesters waren.^b Ze werden betaald uit de Pastoriegoederen, waarover een afzonderlijke ontvanger was gesteld en waaruit ook de predikant zijn traktement ontving. Alleen 's winters werd schoolgehouden. Zo was in 1611 en 1612 Thamme Reyners hier schoolmeester. In 1615 was hij in Oudega (Sm.) en later te Twijzel.

In 1612 kwam Anne Cornelisz. Hij ontving 80 c.g. per jaar, waarvoor hij 's winters moest schoolhouden en het gehele jaar kerkdienst verrichten (als koster en voorzanger), ook in de andere dorpen, als de predikant daar dienst had. Hij ontving zijn gage tot Allerheiligen 1616; voor het laatste halfjaar 45 c.g.

In mei 1617 werd betaald aan Joannes Orneij 40 c.g. voor een halfjaar schooldienst, die zijn zoon heeft gedaan. Zijn naam werd niet genoemd. In 1617 werd verder betaald aan materialen, "arbeysloon en iserwerck van de nije schoel tot Tyallebert" 449 c.g. 3 st. 4 penn.

In mei 1617 kwam mr. Douwe Gosses, die hier lang als schoolmeester heeft gestaan. Het traktement werd toen 100 c.g. per jaar; in 1625 werd het op 125 c.g. gebracht. Dan laten de rekeningen uit het Dekama-archief ons in de steek. In een akte van 6 nov. 1624 was hij echter "op 22 May 1620 schooldiener in den dorpe Tijallebird".^c In okt. 1638 en mei 1639 was hij hier nog en "meijster Douwe" werd ook nog vermeld in dec. 1641, dec. 1643 en nov. 1645.^d Ofschoon in vele Friese dorpen de schoolmeester tevens dorprechter was (d.i. de man, die de vrede onder zijn dorpsgenoten moest handhaven, voor allerlei bekendmakingen enz. van de Grietman moest zorgen, ook de stemgerechtigden voor de stemmingen moest oproepen, enz.), was dat in Tjalleberd niet het geval. Hier was een ander dorprechter; van 1639 tot 1656 bijv. Meynte Sipckes. Uit een ander stuk uit het Dekama-archief blijkt, dat mr. Douwe Gosses hier zijn functie heeft waargenomen tot mei 1650.^e Dit stuk bevat de uitgaven van Marten Wisses als kerkvoogd van Tjalleberd en loopt van 1644 tot 1652. In die jaren kreeg mr. Douwe jaarlijks ook nog 35 c.g. van de kerkvoogdij, tot mei 1650. Of hij toen overleden is, of met de schooldienst ogehouden is, wordt niet vermeld.^f

Van mei 1650 tot mei 1652 is de school- en kerkdienst hier waargenomen door Jan Martens, die 33 c.g. van de kerkvoogdij ontving en de kwitantie tekende als Jan Martens Oosterhoff. Hij was een zoon van Marten Alberts, blijkbaar kastelein, want hij ontving op 27 april 1651 van de kerkvoogd 33 c.g., "van wegen mijn soons Jan Martens tractement van sijn schooldienst, met noch 3 gl. 10 st. van verteeringe gevallen over het aannemen van dien voorsz. schoolmeyster". Mr. Jan Martens bedankte en was in okt. 1652 "gewesene schooldiender van Tyallebirdt".

In 1652 werd "beroepen" mr. Hendrick Foppes Garama. Op 2 sept. ontving Impcke Hijles, "harrbargier in Tialbird, 2 gl. 16 st. van verteringe over het aennemen van de schoolmr. gedaen". (De stemgerechtigde landeigenaren werden dan blijkbaar door de kerkvoogd getrakteerd.) Ook hij ontving jaarlijks 35 c.g. van de kerkvoogdij, benevens zijn salaris van de pastorie-voogden (125 c.g.; zie eerder). Lang heeft hij het hier niet gemaakt: in mei 1654 is hij vertrokken. Hij was later in Ternaard. Hij was uit een schoolmeesters- en organistenfamilie, waarvan ook leden te Franeker en Sneek voorkomen.

Met Allerheiligen 1654 aanvaardde mr. Cornelis Jelgers de schooldienst te Tjalleberd. Zijn traktement bedroeg 150 c.g. uit de geestelijke goederen van Ængwirden, terwijl hij ook 35 c.g. van de kerkvoogdij te Tjalleberd kreeg; na 1663 uit de geestelijke goederen slechts 140

---

a Dekama-archief, Ængwirden no. 5

b Dekama-archief, Ængwirden no. 30

c Ængwirden H 1

d Ængwirden C 1

e Dekama-archief, Ængwirden no. 112 (met de bijlagen), no. 116 en 117.

f Hij leefde hier nog op 3 maart 1653 toen hem door de kerkvoogd 9 c.g. werd betaald "hem nog toegemaakt van den vromen Ingesetenen van Ængwirden". Dekama-archief, Ængwirden no. 112.

c.g.^a In april 1666 was hij nog "schooldienaar in Tialbert".^b Op 3 okt. van dat jaar werd hij evenwel tot schoolmeester te Bolsward benoemd i.p.v. de overleden beroemde Friese dichter Gijsbert Jacobs. In mei 1667 is hij naar Bolsward vertrokken.

Mr. Cornelis Jelgers was uit Ængwirden afkomstig; in maart 1635 was een Jelger Cornelis (zeker zijn vader) meijer van patroonsland in deze grietenij. Mr. Cornelis was ook dorpsontvanger van Tjalleberd geweest. Evenzo was hij voogd over een nagelaten weeskind van wijlen Liebe Bonnes, voor welk kind op 30 okt. 1666 een nieuwe curator (Jelle Roelofs) werd aangewezen door het gerecht van Ængwirden, wegens aanstaand vertrek van mr. Cornelis Jelgers.^c

Tot zijn opvolger werd gestemd mr. Fungerus Calsbeek. Zijn beroepsbrief met instructie, d.d. 21 sept. 1667 is bewaard gebleven^d en moge hier een plaats vinden:

"Dr. Jacobus van Bouritius, Grietman van Ængw., sampt de Volmachten, ingezetenen van de vier resp. dorpen in deselve Grietenij en Ds. Ensius, Dienaar des Godtl. Woords aldaar, hebben beroepen den Eersamen Fungerus Calsbeek tot schoolmeester in den dorpe Tjalleberdt, en dat op de volgende voorwaarden: dat hi sal de voorsang der H. psalmen doen, mitsgaders de voorleesinge (soo sulks vereyscht word) in alle onse kerken off predicatien. Hij sal de speeling opt orgel doen naa eijsch van de godsdienst opt orgel in den dorpe Terband [Daar was sinds 1661 een orgel in de kerk.] en ten einde 't voorsz. orgel niet kooft te verstijven, sal hi gehouden wesen, alle weeken off ten minsten om de veertien dagen 't voorsz. orgel door alle sijne registers door te speelen. Des soomers sal hij gehouden sijn in alle Buijendorpen, daar geen schoolmeesters sijn, ter predicatie te luijden. Hij sal sijn dienst en schoolordre beginnen ontrent Jouster mark, en soo lang leeren in de Meytijd, datter kinderen komen. Het gansche jaar door sal hi des naamiddags te 2 uyren, des avonts te 8 uyren luijden. Ook sal hi van Jouster mark off, tot aan Paaschen des morgens te 5 uyren luijden. Voorts met drie tijden daags de kinderen leesen, schrijven, cijfferen, psalmsingen neerstiglijk onderwijsen en voorts doen het Ampt van een goed Schoolmeester in maten en voegen sijn predeseseurs [voorgangers] hebben gedaen. Ende alsoo een dienaar eerlijk sijn loon weerdig is, ist dat wij ondergeschr. aan voorsz. mr. Fungerus Calsbeek voor sijne diensten onthieten en beloven jaarlijks een tractement van 200 car. gl. tot 20 stv. tstück gerekent, welverstaende dat hi uit de geestlijcke pastoriegoederen van den Ed. Heere ontfangen daartoe gestelt, sal ontfangen 140 car. gl., item van de Kerkvoogden uit de patroonsgoederen van Gersloot 5 car. gl., van de Kerkvoogden van Tialleberd 40 car. gl., van de patroon van Luyneberd 5 car. gl. en van de patroon van Terbant 10 car. gl., met vrije wooninge ende schoolpenningen naa gewoonte, gelijk onse voorgaande schoolmeesters sulks hebben genoten.

Ende alsoo de naast voorgaande schoolmeester eenyge reparatien tot behoef van de schoolmeesters huijsinge c.a. hadde gedaan, stijgende ongeveerlijcken ter somma van 20 car. gl., is geconditioneert tusschen de Volmachten, ingezetenen onderschreven, en dese tegenwoordige beroepene mr. Fungerus Calsbeek, dat hi de gemelde 20 c.g. sal betalen en voldoen aan voorsz. naastvoorgaande mr. Cornelis Jelgers, mits conditie en voorwaarde, dat bij vertrek of versterven van mr. Fungerus voorsz. de gemelde 20 c.g. an hem ofte sijnen erven sal betaalt en voldaan worden. Actum den 21 Sept. 1667."

Getekend door de grietman, Ds. Ensius, en enige ingezetenen.

Uit deze instructie blijkt wel, dat de schoolmeester van Tjalleberd dé school- en kerkdienaar

---

a Dekama-archief, Ængwirden no. 152

b Ængwirden J 4, fol. 80

c Weesboek Ængwirden G 1 (RAF Leeuwarden)

d Dekama-archief, Ængwirden no. 141

voor geheel Ængwirden was. Hij moest kerkdienst doen en zelfs klokluiden in de buitendorpen, "daar geen schoolmeesters sijn" en ontving daarvoor van de kerkvoogden van alle 4 dorpen een toelage. In de 18e eeuw waren in de buitendorpen dan ook geen afzonderlijke schoolmeesters. In de 17e eeuw zijn er te Gersloot, Luinjeberd en Terband af en toe geweest die we hier eerst willen opnoemen, voor zover ze aan het licht gekomen zijn, eer we de schoolgeschiedenis van Tjalleberd vervolgen.

2. Schoolmeesters in Gersloot, Luinjeberd en Terband.

Te Gersloot ontving Beernt Jacobs op 1 mei 1613 31 c.g. wegens schooldienst aldaar van mei 1612 tot 1613. Uble Gelts nam er de schooldienst waar in de winters 1613/14 en 1614/15, resp. voor 10 en 15 c.g.^a Op 10 nov. 1639 was Jacob Annes schoolmeester in Gersloot en Luxwolde.^b Verder werden vóór ca. 1800 geen schoolmeesters in Gersloot genoemd. De school schijnt verdwenen te zijn; ze stond ten oosten van het kerkhof. Dit blijkt uit een acte in het proclamatieboek,^c waarbij in 1658 de kerk te Gersloot koper wordt van "sekere schoolplaets, gelegen in de sate daer Mincke Wijtzes op woont, op 't suijd van de bouwlanden aldaar hebbende desselfs bouwlanden ten N. en O., de pastorie van Luyxwolt ten Suyden en het kerkhof van Gersloot ten W.; met recht van menninge over de voorsz. sate van dooden van 't gansche dorp, en van materialen tot opbouwinge van de schoole, kercke c.a. of reparatie derselve; gecoft van mr. Jacob Tiebbses c.s. [chirurgijn te Heerenveen] voor 125 c.gl." Of de school toen ook werkelijk weer opgebouwd is, betwijfel ik. In 1682 zou men echter denken dat hier weer een schoolmeester was.^d

Te Luinjeberd was voor het eerst een afzonderlijke schoolmeester in 1628: Jasper Douwes, schoolmeester te "Lioniebert", ontving in mei 1629 en mei 1630 telkens 28 c.g. voor een winter schoolhouden.^e In 1639 verkochten de ingezetenen van "Lyoniebert" [d.i. de kerk] 3 morgen hoogveen "leggende ten Zuijden van de Patroonssate [d.i. de kerkzate] en landen, hebbende de hooge bou ten N., om met de penningen daarvan comende de kercke en clockhuys te repareren, alsmede tot opbouwinge van een nieuwe schoole".^f Die school zal er wel gekomen zijn, want op 29 april 1657 was hier mr. Willem Jacobs, die toen als getuige een procesverbaal van stemming van een drietal voor een nieuwe grietman tekende.^g In jan. 1658 was hij hier nog schoolmeester, toen werd te Sloten zijn huwelijk geproclameerd met Taetske Minses van Wijckel; ze trouwden in Ængwirden. Ze vertrokken spoedig naar Sloten, waar hij op 15 aug. 1658 "voormaals schoolmeester in Luinjeberd" genoemd werd. Kort daarna was hij schoolmeester te Langweer.

Op 22 okt. 1658 hebben "Grietman Bouritius sampt de Volmachten en ingesetenen van Luinjeberd en Ds. N. Ensius met mr. Doije Doijes van Wienjeterp geaccordeert nopens de bedieninge van de schole in Luinjebert", namelijk dat hij 28 c.g. zal ontvangen van de ingezetenen of kerkvoogden van Luinjeberd voor zijn halfjaar schooldienst van Allerheiligen 1658 tot "den lesten Martij 1659, of soo lange daar kinderen ter schoole koomen".^h Hoe lang hij hier nog gestaan heeft, blijkt nergens. In 1682 was hier de schoolmeester Sypke Gosses (?), die van de kerk 30 c.g. voor zijn schooldienst ontving.ⁱ Nadien is mij ook van dit dorp geen schoolmeester meer bekend vóór 1808.

Te Terband ontving Jan Toenes in mei 1613 11 c.g. voor een winter schooldienst.^j Hij was

-
- a Dekama-archief, Ængwirden no. 30
  - b Ængwirden J 2, fol. 76°
  - c Ængwirden H 4, fol. 167°
  - d Dekama-archief, Ængwirden no. 161
  - e Dekama-archief, Ængwirden no. 63
  - f Ængwirden H 3, fol. 24°
  - g Dekama-archief, Ængwirden no. 121²
  - h Dekama-archief, Ængwirden no. 132
  - i Dekama-archief, Ængwirden no. 161
  - j Dekama-archief, Ængwirden no. 30

hier dus zeker al in 1612 en komt hier voor tot mei 1616. Dan is een Meynte Wijghers "schoelmeyster opter Bant" in 1616/17. Alleen 's winters wordt school gehouden. Van de winter 1618/19 werd geen "schoolpencie" verantwoord, maar voor de winter 1618/19 ontving mr. Cornelis 11 c.g. voor "schoeldienst". In de jaren 1619/20 en 1620/21 werd hij Aert Cornelis genoemd. Daarop bediende van Allerheiligen 1621 tot minstens mei 1626 Tijtken Auckes de school te Terband, telkens voor 11 c.g. per winter.^a In de rekening van 1628-1638 kwam geen schoolmeester te Terband voor. In 1638 zag het er te Terband niet best uit:

"Alsoo door de seer groote outheyt en swackheijt onse kercke soo seer is geruineert en vervallen, dat de verkondiging van Gods woord aldaar in menich jaer herwarts niet heeft kunnen geschieden (...); mitsgaeders alsoo wij geenene schoole of bequamen plaetse en hebben, yn de welcke onse kinderen ende jonge jeucht souden kunnen onderweesen, geleert ende institueert en alsoo yn alle goede deuchden onderrigt en opgetrocken worden (...); ende alsoo 't kerckhof door de groete sterfte van ons eygen ende andere inkomende dooden zeer vervult en met graven beset is. Zoo ist dat wij eygenerfden, ingesetenen ende gemeentsluyden van Terbandt (...) in de kerck vergadert op 26 en 31 Jan. en 21 Febr. 1638 hebben besloten, dat wij tot wederopbouwinge van een nieuwe kerck en bequaeme schoole en vergrooting van het kerckhof, voor 5 jaar zullen opbrengen des jaars van onze eigen en gebruykende landen 12 stuivers per roede".^b

De bouw van de kerk werd op 25 april 1638 aanbesteed, evenals de school en de kerkhofpoort, tezamen voor 3000 c.g. en "2 rosenobels tot een geschenk". Gaele Ulckes, mr. metselaar en timmerman te Heerenveen, was de aannemer. Het bestek van de school is ook bewaard gebleven:

"het muerwarck langk zijnde 20 holtvoet en breet 16, tselve hooch 8 holtvoet met 2 opgaende gevels suydt ende noordwaerts gekeert, alles een steen dick. In de wester sydmuer sal een pey met 3 lichten gemaect worden en inde suydergevel en pey met een eeken kasijn met een fuijren duer. Item pertael met banden klincken, mitsgaders blindt fensters voor de glaesen. Voorts capspannen, pannen, balcken, anckers, alles naer eysch vant warck."

De school stond ook hier blijkbaar bij de kerk. Slechts één meester van Terband is nog bekend. Volgens een kerkvoogdij-rekening van het dorp Catharinabandt [=Terband], lopend van mei 1646 tot mei 1652, ontving de schoolmeester Jelle Roelofs steeds 25 c.g. per jaar "voor zijn schoolpencie".^c Reeds in 1644 woonde hij in Terband, als collecteur van het gemaal (ontvanger van een belasting op het malen van graan). Het is echter zeer de vraag, of hij toen al schoolmeester was. In mei 1646 was hij dat echter, volgens bovengenoemde rekening, wel. In 1648 was Grietie Jacobs zijn vrouw.^d Hij kwam hier in 1654 nog voor; zelfs in mei 1682 ontving hij nog zijn 25 c.g. "van zijn schooldienst op Terbant".^e In zijn tijd, in 1661 kwam er in de kerk te Terband een orgel, maar niet mr. Jelle, doch de Tjalleberder meester werd organist, zoals we zagen. Van Terband zijn verder geen schoolmeesters bekend voor 1882. Deze schooltjes van Gersloot, Luinjeberd en Terband schijnen in de 18e eeuw teniet gegaan te zijn, zodat Tjalleberd de enige school in de grietenij had.

3. De school te Tjalleberd (vervolg).

In de herfst (omstreeks "Joustermerk") van 1667 was daar mr. Fungerus Kalsbeek gekomen als schoolmeester en organist. In juni 1674 was hij hier nog. Toen werd hem n.l. 100 c.g. door de Staten van Friesland uitbetaald, wegens 2 jaar traktement.^f Daar de kerk van Ængwirden

---

a Dekama-archief, Ængwirden no. 30

b Dekama-archief, Ængwirden no. 59

c Ængwirden G 2; Weesboek, R.A.F. Leeuwarden

d Hof III 14, fol. 144

e Dekama-archief, Ængwirden no. 161

f Ordonnantieboek van Gedeputeerde Staten

jaarlijks 50 c.g. van de Staten ontving, was mr. Kalsbeek toen misschien ontvanger van de geestelijke goederen. Anders weet ik deze post niet te verklaren, daar de schoolmeester hier geen traktement van de Staten ontving. In elk geval weten we er uit, dat hij hier in 1674 nog was. Hoe lang hij hier toen nog gestaan heeft, is wegens gebrek aan bronnen uit die tijd (de Dekama stukken laten ons verder ook in de steek), niet te zeggen.

Op 8 juni 1684 kwam te Oudega (Sm.): mr. Cornelis Jans, schoolmeester, met attestatie van "Enghwirden". Zeer waarschijnlijk is hij dus hier ook enige jaren schoolmeester geweest.

Op 9 nov. 1694 ontving mr. Jelle Taes in Tjalleberd schoolpenningen voor een weeskind. Toen was hij hier dus schoolmeester; echter ook reeds in 1690.^a Soms werd hij Jolle Thees genoemd, bijv. in een weesrekening van mei 1702. In jan. 1706 en mei 1707 was hij nog als "schoelmeijster van Ængwirden" of "schoolmr. te Tzialbert". Tevens was hij ontvanger van het gemaal en van het beestiaal (een belasting op het vee) en administrateur van de pastoralia van Ængwirden. Als zodanig ontving hij bijv. in mei 1701 madhuur en in nov. 1730 huur van pastorie-veenland op Terbandt.^b Lang heeft hij hier gestaan en verschillende functies bekleed. In maart 1727 was hij *Bijzitter der Grietenij*; in 1737 was hij dat nog. In nov. 1734 ontving hij nog schoolpenningen, evenals in okt. 1735 en in juni 1736.^c Uit de reëelkohieren blijkt, dat hij mejer was van een boerderij, breed 11 roede met 18 pondemaat (1711). Hij heette toen mr. Jolle Taes. Hij was tevens huurder van een pastorieffenne, een kamp bouwland en een huis, alles behorende aan de vicarie, dus aan de kerk. In het Reëelkohier opgemaakt op 16 juni 1741 kwam hij nog voor. Doch in dat van 25 juni 1742 stond zijn opvolger mr. Ane Jelles, geboren omstreeks 1711. Deze was hier in nov. 1741 gekomen uit Idaard, waar hij ook schoolmeester was. Hij was daar op 19 mei 1735 getrouwd met Piertjen Eises van Wons. Ook hij was behalve schoolmeester, weer dorpsontvanger (o.a. van impost van turf en speciën) en ontvanger van de Pastoriegoederen van Ængwirden, zoals bijv. in mei 1754, in juli 1761, in maart 1762, enz. Hij was tevens dorprechter, bijv. in 1750 en in 1762/63. Zo heeft hij hier de school en verschillende andere functies bediend tot zijn overlijden in ca. 1780. Zijn weduwe leefde in 1781 nog te Tjalleberd, doch in 1782 te Terband. Zij stierf in de hoge ouderdom van 85 jaar op 26 febr. 1796 te Heerenveen.

De nieuwe schoolmeester Johannes Jacobus Greydanus was eind 1780 of begin 1781 gekomen. Hij was tevens organist te Terband, waar al sedert 1661 een orgel in de kerk was. Hij was geboren op 20 nov. 1756 te Mantgum als zoon van de Mantgumer schoolmeester Jacob Petrus Greydanus en Aukjen Sijbes. Hij huwde omstreeks 1780 met Trijntje Piers en hertrouwde op 20 juli 1800 met Tjitske Jacobus (Jager), weduwe van Jan (of Jeen) Engberts te Luinjeberd, die ook reeds weer in 1819 overleed. Hij stond hier vele jaren en ofschoon hij de grote veranderingen op onderwijsgebied, die het gevolg waren van de diverse schoolwetten van 1801, 1803 en 1806, hier meemaakte, heeft hij nimmer een van de bij die wetten ingestelde "rangen" behaald, doch "schoolmeesterde" hij maar voort op zijn "acte van algemeene toelating", die de onderwijzers na de invoering van de wetten werd verstrekt.

In 1816 gingen hier 60 kinderen naar school en bedroeg het traktement *f* 315, dat door de kerk betaald werd. Dit was een zeer hoog salaris voor een plattelandsdorp. Daarbij kwamen dan nog de schoolgelden van de leerlingen, die echter slechts ca. *f* 20 opbrachten. De posten van grietenij-ontvanger en ontvanger van het gemaal, die ook door Greydanus bediend werden, brachten echter nog ca. *f* 200 in het laatje. In een lijst "omtrent de moraliteit en den ijver der Onderwijzers" van 1822, met gegevens waarmee de schoolopzieners elkaar bij sollicitaties geriefden, waren zijn gedrag en vlijt resp. "goed" en "matig", met de opmerking: "Is reeds 64 jaar oud". In 1823 had hij dan ook Pieter Jans Loopstra als "adjunct", tot zijn hulp. Toen deze in 1827 te Luinjeberd tot schoolonderwijzer werd aangesteld, sukkelde mr. Greydanus nog een tijdlang met andere "adjuncten" voort. Zo was hier in april 1835 als ondermeester Harmen van Tuinen, die in 1838 te Oldeboorn tot hoofd benoemd werd. In 1842 stelden grietenijbestuur en gevolmachtigden uit de floreenplichtigen te Tjalleberd tot adjunct van de oude mr. Greydanus aan: Gerrit Wiegers Wiegersma. Deze was op 29 dec.

---

a Ængwirden G 3, Rekening 30 (1694); Ibidem G 4, Rekening 1 (1690)

b Opsterland M 21, fol. 150 (1701); Ængwirden G 5 (1730)

c Ængwirden G 5, Rekening 1

1817 geboren te Bovenknijpe. Hij was daar in okt. 1834 kwekeling en in okt. 1837 ondermeester, toen hij resp. de 4e en de 3e rang verwierf. De 2e rang verkreeg hij in april 1842 als ondermeester te Lemmer. Nu kwam hij naar Tjalleberd, waar in 1843 een nieuwe school gebouwd werd door de hervormde kerkvoogdij, die ook voor Gersloot bestemd was. Reeds in 1845 werd hij tot hoofd te Lippenhuizen benoemd. Hij was, schreef Hepkema, "een bekwaam en zelfstandig man, die wát goed de pen wist te voeren en die als teringlijder de bijzondere attentie van heeren doctoren heeft getrokken".^a Hij stond tot 1878 te Lippenhuizen en heeft nog 10 jaar met pensioen geleefd.

Te Tjalleberd was oude mr. Greydanus nog steeds de verantwoordelijke man, doch in 1845 is dat blijkbaar opgehouden. Hij overleed op 25 okt. 1850, op 93-jarige leeftijd. De in 1845 benoemde Gerrit R. Rooker, heette niet meer "adjunct", doch gewoon "Onderwijzer der Jeugd", zoals destijds de betiteling van de hoofden luidde. Hij was omstreeks 1823 geboren en behaalde als kwekeling te Oldeboorn in okt. 1839 de 4e rang, werd kort daarna ondermeester te Beetsterzwaag, verkreeg in 1841 de 3e rang en in april 1845 de 2e rang, die hij dus bezat toen hij hier kwam, uit Beetsterzwaag. Op de school te Tjalleberd gingen toen 105 ('s zomers) à 145 leerlingen ('s winters).

De scholen in Ængwirden waren het eigendom van de hervormde kerk- en pastorie-administratie in die gemeente, behalve de school te Luinjeberd, die eigendom van de burgerlijke gemeente was, doch ook door de kerk onderhouden werd. In 1851 had de pastorie-administratie te Tjalleberd nog een nieuwe onderwijzerswoning doen bouwen. Zij betaalde ook de traktementen van de schoolmeesters te Tjalleberd, Gersloot en Luinjeberd. Na de invoering van de nieuwe wet op het lager onderwijs van 1857, op 1 jan. 1860 werd het schoolgeld in Ængwirden afgeschaft en de onderwijzerstraktementen dientengevolge verhoogd door de gemeente. Niettemin bleef de pastorie-administratie voortgaan met jaarlijks nog *f* 875 aan de gemeente met dat doel te subsidiëren. In 1860 gingen hier 127 ('s zomers) à 169 ('s winters) leerlingen op school. Meester G. Rooker was een knap onderwijzer, die op 12 mei 1861 benoemd werd tot hoofd van een school in Leeuwarden.

Op 31 mei 1861 vond te Heerenveen het vergelijkend examen plaats voor de school te Tjalleberd, waartoe van de 46 sollicitanten 28 waren opgekomen. Tot laat in de avond hield men zich met de werkzaamheden onledig, waarna de sollicitanten zich *en corps* naar een ontspanningsplaats begaven, waar hun een heerlijk genot wachtte. Hoogst voldaan ging eindelijk het gezelschap uiteen en van dit concours moest menigeen betuigen: "Zulk een gullen, vrolijken en ordelijken afloop hebben wij nog nooit bijgewoond!"

Van het resterende zestal: A. Westra uit Akkrum; S. Tillema, Bovenknijpe; T. Velsing, Follega; J. Riederis, Moddergat; T. Heidstra, Hardegarijp en J. Visser, Heerenveen, werd op 17 juni 1861 benoemd als opvolger van Rooker: Tjebbe Sjoerds Velsing, van Follega, die op 25 juli in functie trad. De school was tijdens de vacature waargenomen door Halbe Schievink, hulponderwijzer aan deze school, die in 1865 hoofd te Harich werd. Het traktement was toen *f* 750. Tjebbe Velsing was omstreeks 1832 geboren en werd in 1848 kwekeling en in 1850 ondermeester te Drachten. In 1853, toen hij de 2e rang verkreeg, was hij ondermeester te Woudsend en in 1855 werd hij te Follega benoemd tot "Onderwijzer der Jeugd", zoals de hoofden toen heetten. Reeds op 1 okt. 1860 is hij te Tjalleberd overleden; zijn weduwe was T.J. Sjollema.

Begin 1867 kwam Jacobus Piso, van Gersloot overgeplaatst, die hier vele jaren heeft gestaan. Hij was omstreeks 1832 geboren; in 1849 was hij kwekeling te Bolsward en in 1855 ondermeester aldaar. Toen behaalde hij de 2e rang, die bij de wet van 1857 met de hoofdakte gelijkgesteld werd. In 1860 werd hij te Gersloot benoemd, zoals we zullen zien, en in 1867 verwisselde hij dit dorp met Tjalleberd. Op 8 april 1874 machtigde de gemeenteraad de hoofden van de openbare lagere scholen in de gemeente om bij gelegenheid van het 25-jarig regeringsjubileum van Koning Willem III op 12 mei van dat jaar, de schoolgaande kinderen te onthalen op chocola en gebak, wat 30 ct. per kind mocht kosten. Aan de school was nog steeds één hulponderwijzer verbonden: van 1854 tot 1857 was dit Andries Drost; omstreeks 1860 Herman Theod. Nic. Los; in 1862 Kier Jans Prakken; omstreeks 1870 A. van der Zee; in

---

a Mededeling van D. Miedema te Heerenveen.

1871 Abe Bekius; in 1873 Harmen Grijpstra; in 1875 T. Zwart; in 1876 Johannes Oudkerk; in 1878 Willem Hugo Posthumus en Willem van de Wal; in 1892 A.K. Klaren, etc. Er was geweldig veel wisseling, vanwege "schaarste in dit artikel". De beloning ging dan ook met sprongen omhoog: in 1866 nog f 250 met f 100 gratificatie; in 1876 f 425 met f 100 gratificatie. De hoofden in Ængwirden hadden toen f 800.

In 1880 benoemde de raad een commissie om met de kerk- en pastorievoogden van de hervormde gemeente in Ængwirden te onderhandelen over de overname van de schoolgebouwen en onderwijzerswoningen door de burgerlijke gemeente. In 1882 besloot de raad tot aankoop van de betreffende gebouwen (school en woning te Tjalleberd, Gersloot, Heerenveen en de woning te Luinjeberd) voor de som van f 13.450. Op 1 mei 1883 werd het koopcontract getekend ten bedrage van f 14.250,27 met de onkosten. De school te Terband was in 1882 door de gemeente Ængwirden gesticht, zoals we zullen zien. Sedertdien was dus het onderwijs in Ængwirden geheel gemeentezaak.

In 1885 werd te Tjalleberd een nieuwe school met onderwijzerswoning gesticht; kosten ruim f 10.000. Ook in de andere dorpen werden de scholen vernieuwd zoals we zullen zien. Sedert 1 jan. 1887 werd weer schoolgeld ingevoerd. Bij raadsbesluit van 22 okt. 1902 werd meester J. Piso op 1 jan. 1903 eervol ontslag verleend. Hij bleef met zijn pensioen te Tjalleberd wonen in het oude schoolhuis, waar hij in 1910 is overleden.

Na hem hebben nog aan het hoofd van deze school gestaan: Jacob Bosma, van 1 maart 1903 - hij kwam van Oudega (W.) - tot 1 febr. 1905, toen hij vertrok naar Beetsterzwaag. Hij werd opgevolgd door F. Tuinstra, van Nijeberkoop, die op 18 mei 1908 overgeplaatst werd naar Heerenveen. Toen werd L. de Boer, onderwijzer te Bergum, aangesteld. Hij bleef tot 1 mei 1934 in functie.

Het aantal leerlingen was hier in 1909 nog gemiddeld 105. De wettelijke bepalingen maakten uitbreiding van de school noodzakelijk. In 1921 werd een 4e lokaal bijgebouwd en een 4e leerkracht aangesteld, terwijl reeds in 1915 een nieuwe onderwijzerswoning was gebouwd.

De school te Tjalleberd, de oudste en lange tijd de enige in Ængwirden, werd bij Koninklijk Besluit - Marchant was toen de minister van onderwijs - van 17 (of 26) april 1934 opgeheven met ingang van 1 mei 1934, ofschoon ze nog 78 leerlingen telde en 3 leerkrachten. De raad, die hierin niet was gekend, verleende de leerkrachten eervol ontslag in zijn zitting van 30 april, met ingang van 1 mei!

In 1935 werd hier een bijzondere neutrale school opgericht. (Zie verder.)

4. De scholen in de andere dorpen van Ængwirden.

In 1801, na de invoering van de 1e Schoolwet, was tot één van de vier bij de wet aangestelde schoolopzieners in Friesland benoemd: ds. M.J. Adriani te Tjalleberd c.a. (Hij stond daar van 1794 tot 1810). In een rapport over het onderwijs in de grietenij Ængwirden, schreef hij in 1808 o.a.:

"In dit District [= gemeente] staat het Schoolwezen eene aanmerkelijke verbetering te ondergaan. Oudtijds was hier slechts eene openbare School, te Tjalleberd, waar de kinderen van het gansche District (meer dan anderhalf uur gaans in de lengte) moesten ter schole komen. In 1796 werd te Gersloot eene Winterschool opgericht; maar de kinderen van Terband en Luinjeberd waren nog evenver van de school van Tjallebird af; waarom de ingezetenen dier beide Dorpen aan Baljuw en Gemeentebestuur vrijheid verzocht hebben om eene school op de scheiding tusschen Terband en Luinjebird te bouwen, met aanwijzing van geschikte fondsen voor een Schoolonderwijzers-tractement. Gelijktijdig verzochten de ingezetenen van Gersloot om door verhooging van tractement, hunne School tot eene geheele-Jaarschool te verheffen. Op deze verzoeken gunstig regard geslagen zijnde door de Baljuw benevens het Gemeentebestuur van Ængwirden, is door de Floreenpligtigen reeds voorloopig een plan tot het een en ander gemaakt, 't welk eerlang in eene nadere bijeenkomst finaal staat geregeld te worden."

Het had heel wat voeten in de aarde om tot oprichting van zo'n school te komen. In de *Leeuwarder Courant* van 29 okt. 1808 werden de floreenplichtige ingezetenen van Luinje-

berd en Terband opgeroepen door baljuw en gemeentebestuur van Ængwirden, op 15 nov. 1808 in de kerk te Terband, "ten einde te delibereren over het oprigten van eene Dorpsschool te Luinjeberd en het beramen van een behoorlijk inkomen voor een te benoemen School-Onderwijzer, overeenkomstig art. 30 van het Reglement op het Lager Schoolwezen van 3 April 1806."

Die vergadering heeft op 15 nov. 1808 plaatsgevonden: tot de oprichting van de school werd besloten en voorstellen gedaan om tot een traktement van de meester te komen. Op 22 dec. 1808 werden de stemgerechtigde ingezetenen van geheel Ængwirden opgeroepen in de kerk te Tjalleberd "om alsdan te aanhooren en te disponeeren omtrent de voorstellen 15 nov. j.l. aangenomen omtrent het Schoolwezen te Luinjebert en Gersloot" [hier was n.l. verzocht de winterschool om te zetten in een school, die het gehele jaar door gehouden zou worden, natuurlijk met verhoging van het schoolmeesterstraktement], "bezonderlijk aangaande een toelage tot het inkomen van de aldaar te beroepene schoolmeesters uit de Pastorij-Beurs, zooals zulks zedert eenige Jaaren door die van Tjalleberd uit dezelve genoten wordt." Ook deze zaak werd naar behoren geregeld en bij besluit^a van de heer landdrost in Friesland, werd ten eerste aan de ingezetenen van Luinjeberd en Terband toegestaan het oprichten van een school van de middelste rang en het benoemen van een schoolmeester op een jaarlijks traktement van *f* 175, alsmede vrije woning en de schoolpenningen van ca. 40 kinderen; en ten tweede werd de voormalige winterschool te Gersloot verheven tot een vaste school (van de middelste rang) en ook daar te benoemen een schoolmeester op een traktement van *f* 175 en de schoolgelden van 20 à 50 kinderen. Over een vrije woning werd hier niet gesproken. Voor beide scholen werden sollicitanten op bovengenoemde voorwaarden opgeroepen, terwijl de floreenplichtigen uit de betreffende dorpen op donderdag 21 sept. 1809 drie gecommiteerden uit hun midden hadden aan te wijzen - "ingevolge publicatie van het voormalig Departementaal bestuur van Vriesland, d.d. 20 Oct. 1806, art. 4 en 5a" - om met baljuw en gemeentebestuur een schoolonderwijzer te benoemen van de 3e rang. De stukken moesten voor 1 okt. 1809 worden ingezonden.

4a. Gersloot

We zagen eerder dat hier in 1796 een winterschool werd opgericht. Het traktement bedroeg 40 c.g. plus de schoolgelden.^b Het onderwijs werd enige winters gegeven door Gabe Jans Veening, die in 1802 schoolmeester in Witmarsum was. In maart 1800 was Kornelis Willems schoolmeester te Gersloot. Zijn vrouw Reinskjen Jans eiste op 11 maart 1800 voor het gerecht van Ængwirden tweemaal 24 g.gld. boete van Vroukjen Cornelis, vrouw van Pier Jans, arbeider aldaar, wegens laster, "met te verspreiden dat de Impetrant [eiser] haar met de molenaar van Langezwaag bij nagt zou hebben opgehouden".

Voor de winter 1802/03 namen de ingezetenen Frederik Tjebbes Zandstra aan om school te houden. Hij vertrok in 1803 naar Rottum. Wie hier tot 1808 's winters school gehouden hebben, is niet bekend. Doch in 1809 werd de school een vaste school. Meester Jannes Izaks Poutsma, die reeds een winter de school bediend had, werd tot vaste onderwijzer benoemd op het bovengenoemde traktement van *f* 175 benevens de schoolgelden. Deze meester Jannes, uit de bekende schoolmeestersfamilie Poutsma, was omstreeks 1787 geboren en kwam van Elsloo; hij had op 12 okt. 1808 de 3e rang behaald; in okt. 1810 verkreeg hij te Gersloot ook nog de 2e rang. In 1813 werd besloten een nieuwe school met woning te bouwen; dit plan kwam eerst in 1815 tot uitvoering.^c Lang heeft mr. Jannes van deze nieuwe school en woning geen genot gehad; in het begin van 1817 deed hij afstand van zijn post en werd grietenij-secretaris van Ængwirden. Hij is op 1 okt. 1826 overleden.

Zijn opvolger, Lijkele Tijdes Berkenbosch, hield het te Gersloot langer vol. Op 16 sept. 1817 kwam hij van Makkinga en stond hier tot 1 jan. 1860 toen hij eervol ontslag en *f* 200 pensioen kreeg. Hij was geboren omstreeks 1794, verkreeg in 1810 de 4e en in okt. 1814 de

---

a d.d. 31 juli 1809 no. 11

b *Leeuwarder Courant*, 3 sept. 1796

c *Leeuwarder Courant*, 17 juli 1815

3e rang; hij hield toen winterschool te Oldetrijne. Tot de 2e rang heeft hij het nimmer gebracht. Zijn gedrag en vlijt waren in de bekende lijst van 1822 beide "goed", met de opmerking: "Heeft geen genoegzaam geregelde theoretische begrippen". Ondanks dit tekort werd in hetzelfde jaar zijn traktement op *f* 225 gebracht, daarbij kwamen dan nog de schoolgelden van ca. 60 kinderen à 5 ct. per week. Het derde kind uit hetzelfde huisgezin was vrij; arbeiders betaalden de halve schoolpenningen. In 1845 bedroeg het aantal leerlingen 60 à 73. Meester Berkenbosch was ook plaatselijk ontvanger te Gersloot. Hij was getrouwd met Hendrikje Oostingh, die op 9 aug. 1857 overleed, oud 72 jaar, na een huwelijk van bijna 40 jaar.

Op 8 juli 1844 stelden grietman en assessoren [d.i. B & W] van Ængwirden de volgende regeling van het schoolwezen in de grietenij vast, in overleg met de schoolopziener en met de kerk- en pastorievoogden van Ængwirden. De onderwijzer Berkenbosch bleef voor zijn leven onderwijzer te Gersloot, op het toen door hem uit de kerk- en pastoriebeurs genoten traktement, waarbij de grietenij *f* 25 zou voegen (in totaal dus *f* 200 per jaar). Hij kon het schoolhuis aldaar blijven bewonen, dat zou worden opgeknapt en van een regenwatervat voorzien, terwijl de oude school zou worden hersteld en van meubelen voorzien.

Ook hield hij het plaatselijk ontvang met alle daaraan verbonden voordelen. Men wete, dat in 1843 een nieuwe school te Tjalleberd was gebouwd, ook voor Gersloot. In deze school zou de adjunct Germ Wieggers Wieggersma onderwijs geven op een traktement van *f* 75 per jaar benevens de schoolpenningen, zonder daarvan iets aan Berkenbosch te behoeven uit te keren. Overleed de oude mr. Greydanus te Tjalleberd, dan kon Wieggersma het schoolhuis aldaar betrekken en uit het dan vacante traktement van die onderwijzer zodanige verhoging krijgen als floreenplichtigen billijk zouden oordelen. Pieter Loopstra bleef onderwijzer van Luinjeberd alleen (zie verder) - hij had tot dan toe ook leerlingen van Tjalleberd gehad - en kreeg *f* 75 toelage voor een ondermeester of kwekeling, mede omdat hij door een nieuwe regeling een aantal leerlingen zou verliezen. Als dit wat mee zou vallen, dan kwam een gedeelte van deze *f* 75 aan Wieggersma, zoveel als de schoolopziener billijk zou vinden.^a

Deze zonderlinge regeling wijst er m.i. op, dat de school te Tjalleberd van de stokoude mr. Greydanus onder de telkens wisselende adjuncten in verval was geraakt, terwijl een gedeelte van de leerlingen naar Luinjeberd ging. Nu werd in 1843 een nieuwe school te Tjalleberd gesticht, ook voor Gersloot, met Berkenbosch als hoofd en Wieggersma als adjunct. Toen de oude Greydanus stierf in 1850, kwam het schoolhuis vrij en zal Wieggersma's opvolger, Rooker, dat wel betrokken hebben. Intussen zal ook de oude school te Gersloot hersteld en weer betrokken zijn door mr. Berkenbosch, zodat toen alles weer normaal geregeld was: in elk van de drie dorpen een school met een eigen meester. Meester Lijkele Tijdes Berkenbosch ging op 1 jan. 1860 met pensioen. Hij stierf te Koudum op 1 nov. 1865 aan een beroerte, oud 72 jaar en 3 maanden. (De advertentie uit Koudum was getekend door J. Hems en J. Berkenbosch.)

Op 1 mei 1860 trad Jacob Piso in functie. Hij was ondermeester te Bolsward en werd hier op 11 april, na vergelijkend examen, benoemd. De school telde toen 22 leerlingen. Hij was ook weer, evenals zijn voorganger, plaatselijk ontvanger. Het salaris was na de wet van 1857 op *f* 400 gebracht, benevens vrije woning. Er gingen in 1865 35 à 52 kinderen op school. Meester Piso werd in 1867 naar Tjalleberd overgeplaatst (Zie eerder.) In dat jaar werd te Gersloot benoemd: S. Gosses, hulponderwijzer te Drachten. Hij vertrok reeds eind 1871 of begin 1872 naar Dokkum, waar hij ook directeur van de rijksnormaallessen werd. Zijn zoon was de bekende dr. G. Gosses (geboren in 1877 te Dokkum), die sedert 1934 de bijzondere leerstoel in de Friese taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam bezette.

In 1870 werd te Gersloot een nieuwe school met twee lokalen en een woning gesticht.^b Aan de school was toen één hulponderwijzer verbonden. Na het vertrek van Gosses werd Gjalt Kuipers in het voorjaar van 1872 hoofd van de school te Gersloot. Omstreeks mei 1873 werd hij opgevolgd door Hessel Raadersma Lz., van Bakhuizen. Als hulponderwijzer waren in die tijd werkzaam: Kier Jans Prakken (voor 1877), Heine Klaas Overdiep (1877) en Jan Willem

---

a Deze regeling is mij meegedeeld door de heer D. Miedema; zie ook bijlage aan het einde.

b Opschrift gedenksteen in de gevel: "Gesticht 1870, K.W. Wierda, Kerkvoogd".

Vossebelt (1878). Het hoofd Raadersma werd in 1882 overgeplaatst naar Luinjeberd. In dat jaar werd de school eigendom van de gemeente.

Jan Wijbes van der Ploeg was hoofd van deze school van 1882 tot 1911; toen ging hij met pensioen. Hij stierf op 24 april 1929 te Heerenveen, 73 jaar oud. In 1897 werd de school vertimmerd. In 1907 kwam er een derde lokaal bij. In 1911 kwam O. Bangma, van Cornwerd, als hoofd. In 1920 werd hij overgeplaatst naar Luinjeberd. Zijn opvolger werd toen T. van der Meer, die op zijn beurt in 1925 werd opgevolgd door E. Wind. Deze vertrok op 1 okt. 1930 naar Oosterwolde. Op 1 febr. 1931 trad W. van der Burg, van Driesum, aan als hoofd. In 1938 vertrok hij naar Noordwolde. Als zijn opvolger werd toen A. van der Leij, onderwijzer te Hoornsterzwaag, benoemd. Deze werd op 1 mei 1952 onderwijzer aan de BLO-school te Sneek. Tot zijn opvolger werd toen H. de Haan van De Krim (Ov.) benoemd. (De school te Gersloot werd *School no. 6* in de gemeente Heerenveen.)

4b. Luinjeberd.

Zoals we hierboven reeds lazen, werd in 1809 tussen Luinjeberd en Terband, maar onder Luinjeberd, een school gesticht en werden daarvoor sollicitanten opgeroepen. In nov. 1809 werd tot "Onderwijzer der Jeugd" alhier benoemd: Cornelis Arjens Kuiper. Hij was ondermeester te Langezwaag en had juist tevoren (in april 1809) de 3e rang behaald; hij was toen 23 jaar oud. Hij trouwde hier op 31 dec. 1809 met Sjoukje Rinkes de Jong. Hun zoon Arjen werd hier op 19 aug. 1810 gedoopt. In april 1812 behaalde hij de 2e rang en vertrok in hetzelfde jaar naar Heeg.

Toen werd Hendrik Izaks Poutsma, ondermeester in De Knipe, benoemd. Hij was een broer van mr. Jannes te Gersloot en was omstreeks 1790 geboren. Hij woonde in 1808 te Elsloo, waar hij in 1810 winterschool hield, toen hij de 3e rang verkreeg. Eind 1812 te Luinjeberd gekomen, werd hij eerst provisioneel (voorlopig) aangesteld door de *maire* van de gemeente Tjalleberd. We waren toen namelijk ingelijfd bij Frankrijk en de onderwijzersbenoemingen waren onderworpen aan de goedkeuring van de heer inspecteur-generaal van het onderwijs en "op deszelfs autorisatie aan de finale dispositie van Zijn Excellentie den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit te Parijs". Ook toen liep de regeringsmachinerie langzaam en de keizerlijke regering had in 1813 waarschijnlijk wel iets anders aan haar hoofd dan de schoolmeestersbenoeming te Luinjeberd! Zo was het reeds na de Restauratie, dat namens de soevereine vorst Willem I, op 10 april 1814 de definitieve benoeming afkwam. Het traktement bedroeg ook hier *f* 175 plus de schoolpenningen van ca. 60 kinderen en een vrije woning. *Master* Hendrik verkreeg bovendien de 2e rang en was tevens veldwachter tegen *f* 36 per jaar. In de bekende lijst van 1822 was hij "een bekwaam onderwijzer": gedrag en vlijt waren beide "goed". Ook zijn traktement werd kort daarna verhoogd tot *f* 225. Reeds in het voorjaar van 1827 is deze meester nog jong overleden. (Zijn zoon was later "Onderwijzer der Jeugd" te Gorredijk; diens zoon was weer de directeur van het Poutsma-instituut te Leeuwarden.)

De school werd toen waargenomen door Cornelis Sijtzes Hof, onderwijzer te Luinjeberd, en toen 20 jaar oud. Op 4 okt. 1827 trad de nieuwe meester in functie: Pieter Jans Loopstra. Hij was adjunct van de oude meester Greydanus te Tjalleberd en nam heel wat leerlingen vandaar naar Luinjeberd mee. Hij was geboren omstreeks 1803, was hij in 1819 kwekeling te Terwispel en in 1823 reeds adjunct te Tjalleberd toen hij de 3e rang verkreeg. In okt. 1828 behaalde hij te Luinjeberd ook nog de 2e rang. Op 29 okt. 1829 werd hier de bouw van een nieuwe school aanbesteed, die in 1830 in gebruik genomen werd en berekend was op 180 leerlingen. In 1845 waren er 105 ('s zomers) à 140 leerlingen ('s winters). Toen was zijn zoon Jan Pieters Loopstra ondermeester bij zijn vader. Hij had toen de 4e rang; hij werd later hoofd te Duurswoude. Van het traktement kwam *f* 100 uit de pastoriebeurs, *f* 75 uit de kerkbeurs en *f* 50 van het rijk. De school te Luinjeberd was reeds vanouds gemeente-eigendom. Op 3 aug. 1863 werd hier het 40-jarig jubileum van P. Loopstra als hoofdonderwijzer in de gemeente herdacht.^a Er waren redevoeringen van T. Velsing te Tjalleberd, de schoolopziener, de zoon

---

a *Leeuwarder Courant*, 11 aug. 1863

van de jubilaris en ambtgenoten. De burgemeester bood namens de ingezetenen een geschenk in zilver aan. 's Avonds was er een uitvoering van het zanggezelschap ter plaatse. Meester Loopstra zou hier bijna een halve eeuw staan; op 1 juli 1876 ging hij met pensioen.

Als ondermeesters te Luinjeberd zijn bekend: in 1865 Jacob Klaren; sedert 1 april 1868 Sijtze Reitsma. Op 8 febr. 1873 werd Keimpe Douma, uit Kooten, benoemd. Hij bedankte echter, waarna op 10 mei 1873 Jacob de Vries, van Koudum, werd benoemd. Deze werd opgevolgd door P. Loopstra Jr., die op 26 aug. 1878 eervol ontslag kreeg. Zijn opvolger was R. Jouwsma. In 1879 kwam Hendrik Jacobs Knol en in 1880 Bonne Bruinsma. Van 1888 tot 1893 was Ruurd Hendriks Simons ondermeester; van 1893 tot 1895 was dat Iebele M. de Haan en vanaf 1895 K. Veldstra. Sedert 1879 was er ook een tweede hulponderwijzer aan deze school verbonden. In dat jaar vervulde reeds genoemde Bonne Bruinsma die functie. In 1880 werd hij opgevolgd door Jacob Dijkstra. In 1890 waren hier drie hulponderwijzers werkzaam.

In 1876 werd mr. Loopstra als hoofd opgevolgd door P. Ykema, die hier stond tot 1882. De school te Luinjeberd was lange tijd de grootste in de gemeente: in 1860 waren er 168 à 147 leerlingen, in 1891 nog. De school was in 1877 aanmerkelijk verbeterd. Ykema werd in 1882 opgevolgd door Hessel Raardersma Lz., van Gersloot, die op 1 okt. 1894 naar Heerenveen vertrok. Op 4 sept. 1883 besloot de raad tot stichting van een nieuwe school en woning voor de onderwijzer te Luinjeberd. De bouw van de school werd aangenomen door Rienk Post te Heerenveen voor *f* 7.970 en die van de woning door Jan Joh. Bouma te Langezwaag voor *f* 2.977. In 1884 kon de nieuwe school met 4 lokalen in gebruik worden genomen. Het gemiddeld aantal leerlingen was toen 166.

In 1894 besloot de raad Jan Pieters Frankx, van Terband, met ingang van 1 okt. naar Luinjeberd over te plaatsen. (Hij was een broerszoon van J.H. Frankx te Drogeham.) Het aantal leerlingen, in 1908 nog 186, zakte door de stichting van een bijzondere school te Terband, in het volgend jaar tot 165. Meester Frankx ging in 1920 met pensioen en is op 7 febr. 1930 te Heerenveen overleden.

Van 1920 tot 1927 stond O. Bangma, overgeplaatst van Gersloot, nog aan het hoofd van deze school, totdat in laatstgenoemd jaar tot opheffing van deze school, m.i.v. 1 mei 1927, door de gemeenteraad van Ængwirden werd besloten. (Zie verder bij Terband.)

4c. Heerenveen (Ængwirden).

In het gedeelte van Heerenveen dat onder de gemeente Ængwirden ressorteerde, deed zich al vroeg de behoefte aan een school voor. De kinderen gingen naar school op de beide scholen in Heerenveen (Schoterland), de z.g. burgerschool en de armenschool. Dit was vastgelegd in een overeenkomst tussen de beide gemeentebesturen, d.d. 20 juli 1839: Ængwirden zou aan Schoterland jaarlijks *f* 125 vergoeding geven, te betalen uit de dorpskassen van Terband en Heerenveen. In 1854 werd deze vergoeding tot *f* 200 per jaar verhoogd; sedert 1857 werd het door de hervormde kerk betaald. Aan de hervormde kerk- en pastorie-administratie in Ængwirden behoorden alle scholen in die gemeente, behalve die te Luinjeberd; deze administratie betaalde ook de traktementen van de onderwijzers. Na de wet van 1857 werd dit veranderd in een jaarlijkse subsidie aan de gemeente Ængwirden van *f* 875.

In 1858 werd door de hervormde pastorievoogden van Ængwirden te Heerenveen in de Kerkstraat een nieuw schoolgebouw met daaraan verbonden woning gesticht ten dienste van het Openbaar Onderwijs. De raad van Ængwirden heeft op 6 nov. 1858, na vergelijkend examen, op 21 okt. gehouden bij de logementhouder M. Sterk te Terbandsterschans, tot hoofd van deze school benoemd: Gerrit Petten Pz., eerder hoofd in Ter Idzard, die op 1 jan. 1859 de school opende en in functie trad op een traktement van *f* 400 en ca. *f* 200 aan schoolgeld. Het onderwijs werd ook hier, evenals op alle scholen in Ængwirden, met ingang van 1 jan. 1860 kosteloos. Toen werden de schoolpenningen van de leerlingen afgeschaft en de schade die de onderwijzers daardoor zouden lijden, gecompenseerd door traktementsverhoging. In jan. 1860 gingen hier 124 leerlingen op school, in juli 1860 105. Aan de school was één hulponderwijzer verbonden: in 1858 was dat Haije Koops Kraak, geboren op 9 nov. 1837; in 1859 Gerrit van Loon en Jacob Innes Visser; in 1860 Pier Fokkes Dijkema, die in 1862 als tijdelijk hoofd naar Wolsum vertrok en korte tijd later in Ezumazijl werd aangesteld. Hij werd in okt. 1862 opgevolgd door Obbe Feddes van der Veen.

Het salaris van het hoofd, eerst bepaald op *f* 600, werd in 1867 op *f* 750 gebracht, gelijk ook de hoofden te Tjalleberd en Luinjeberd genoten. (Gersloot kwam toen van *f* 400 op *f* 600). De hulponderwijzers genoten *f* 250 van de pastorievoogden en *f* 100 gratificatie van de gemeente. Er waren in 1867 nog maar drie hulponderwijzers in Ængwirden: één te Tjalleberd, één te Luinjeberd en één te Heerenveen. In 1870 kwam er te Heerenveen een tweede bij; toen werd ook de school met een lokaal uitgebreid. In 1880 benoemde de raad een commissie om met de kerk- en pastorievoogden van de hervormde gemeente te onderhandelen over de overname van de schoolgebouwen. Eerst op 20 okt. 1882 hadden deze tot resultaat, dat de raad besloot tot aankoop van de schoolgebouwen en woningen te Gersloot, Tjalleberd en Heerenveen voor de totaalsom van *f* 13.450. Het koopcontract werd op 1 mei 1883 getekend; met de kosten kwam de koop in totaal op *f* 14.250,27.

De school te Heerenveen (Ængwirden) voldeed al spoedig niet meer aan matige eisen. In 1887 stelden B. en W., na overleg met de districtsschoolopziener, voor een nieuwe school te stichten; de raad keurde dit echter niet goed en besloot eindelijk tot een vertimmering van het oude gebouw, welke in 1889 tot stand kwam. Meester G. Petten verkreeg op 4 juli 1894 eervol ontslag, en ging met ingang van 1 sept. met pensioen.

Hessel Raadersma Lz., van Luinjeberd, werd op 1 okt. 1894 naar Heerenveen overgeplaatst. In 1897 werd de school nogmaals vergroot en verbeterd en werd een betere woning voor het hoofd van de school aangekocht. Meester Raadersma werd met ingang van 1 jan. 1908 gepensioneerd.

Op 18 mei 1908 werd Fokke Tuinstra, geboren op 5 jan. 1872 te Kooten, van Tjalleberd naar de school te Heerenveen (Ængw.) overgeplaatst. Het aantal leerlingen, in jan. 1908 nog 157, daalde in dat jaar tot 109 (jan. 1909). Oorzaak was de in nov. 1908 geopende bijzondere school voor christelijk volksonderwijs aan de Rijksstraatweg onder Terband. Ook Luinjeberd en Terband verloren leerlingen aan deze school. In 1917 besloot de gemeenteraad van Ængwirden tot aankoop van een terrein voor de stichting van een nieuwe openbare lagere school met woning te Heerenveen, ter vervanging van die in de Kerkstraat. Het oog viel op het zuidelijk gedeelte van de ijsbaan "Thialf", een terrein groot 6850 m². Eerst in 1921 kwam de bouw tot stand, en op 14 febr. 1922 kon de nieuwe school aan de Thialfweg in gebruik genomen worden. De stichtingskosten hadden *f* 77.515 bedragen, waarbij nog *f* 8.000 kwam voor meubilair, enz. Van de oude school in de Kerkstraat werd later de bovenverdieping als woning verhuurd, terwijl het benedengedeelte voor allerlei doeleinden werd gebruikt. Ook de bijzondere school heeft er in 1923 gebruik van gemaakt.

Meester Tuinstra ging op 1 mei 1936 met pensioen en is op 22 febr. 1944 te Assen overleden, oud 72 jaar. Sedert 1 juli 1936 was J. van der Walle, eerder hoofd van de school te Noordwolde en te Leiden, hoofd van de school aan de Thialfweg te Heerenveen. In 1946 was hij nog als zodanig werkzaam en was sindsdien ook directeur van de handelsavondschool.

Op 1 sept. 1947 werd voor de in de oude school in de Kerkstraat te vestigen openbare lager school voor buitengewoon onderwijs benoemd tot hoofd: J.W. Braaksma, onderwijzer BO te Sneek. De school werd op 5 jan. 1948 ingewijd en in gebruik genomen. Ook een gedeelte van het onderwijs (dat aan "imbecielen") werd gegeven in een gebouw in de Kerkstraat, dat vroeger politiebureau was en later in gebruik zou komen bij sociale zaken.

4d. Terband (Nieuwebrug)

Vroeger gingen de kinderen van Nieuwebrug in Haskerdijken naar school. De school aldaar was in 1857 vergroot, waartoe Ængwirden de helft van de kosten had bijgedragen. Dit ging zo tot ca. 1880 toen Haskerland bezwaar maakte, deze kinderen langer te Haskerdijken toe te laten. Nu besloot de gemeenteraad van Ængwirden een eigen school te stichten onder Terband, bij de Nieuwebrug, waartoe in 1881 grond werd aangekocht. Op 20 aug. van dat jaar werd de bouw van een school en woning aldaar gegund aan J.J. van der Ley, timmerman te Arum, voor *f* 8.679. Deze school, de vijfde in de gemeente, kon op 1 april 1882 in gebruik worden genomen. Als hoofd werd toen Bauke Jonkmans, van Birdaard, benoemd. Hij is op 1 sept. 1886 vertrokken naar Workum. In 1885 gingen er 64 leerlingen op deze school, in 1891 zelfs 74, in 1908 55 en in 1909, na de stichting van een bijzondere school alhier, nog 42. Aan

de school was één hulponderwijzer verbonden. Het traktement van het hoofd bedroeg f 800. Op 1 dec. 1886 werd Jan Pieters Frankx, onderwijzer te Ureterp, hoofd van deze school. Op 1 okt. 1894 werd hij overgeplaatst naar Luinjeberd. Hij werd toen opgevolgd door Klaas Roelof Westerterp, onderwijzer te Leeuwarden, die op 1 juli 1900 is vertrokken. (Hij was later hoofd van een MULO en overleed te Zeist op 29 aug. 1943, oud 80 jaar.) Op 16 juli 1900 werd Hein Sobel, eerder ondermeester te Moleneind onder Oenkerk en onderwijzer te IJmuiden, benoemd. In 1907 werd hij opgevolgd door A. Posthuma, onderwijzer te Luinjeberd. Deze ging in 1924 te Heerenveen wonen; hij overleed in okt. 1933. Van 1924 tot 1927 was A.B. Ehlhardt hoofd van deze school. Toen werd deze school tegelijk met die te Luinjeberd opgeheven. In 1929 werd de voormalige school te Nieuwebrug verkocht.

5. De schoolkwestie in Ængwirden: school te Spitsendijk.

In 1926 nam de gemeenteraad van Ængwirden een voorstel tot reorganisatie van het onderwijs in de gemeente, door B. en W. ingediend, aan. Het voorstel behelsde: opheffing van de openbare lagere scholen te Terband (Nieuwebrug) en Luinjeberd en stichting van een nieuwe school met vier lokalen en een woning voor het hoofd van de school, aan de in 1919 verharde Spitsendijk onder Terband. Aanstonds werd met de bouw begonnen; de aannemingssom, f 28.332 voor de school en f 6.779 voor de woning (in 1927 gebouwd), werd nog met bijna f 5.000 overschreden. Toen de nieuwe school op 1 mei 1927 in gebruik kon worden genomen, ging de opheffing van de scholen te Nieuwebrug en Luinjeberd in. De opheffing van deze scholen en de nieuwbouw aan de Spitsendijk heeft in die jaren heel wat stof doen opwaaien. Een drietal jaren zijn de gemoederen in beweging geweest door deze kwestie.

Aan het hoofd van de school was sedert 1 mei 1927 geplaatst A.B. Ehlhardt, van de opgeheven school te Nieuwebrug. Deze vertrok in 1929 als hoofd van de school naar Gorredijk en werd toen vervangen door W.J. Beenen, die evenwel reeds in 1930 naar Wijdenes (N.H.) vertrok. Toen werd F. Roorda, van Morra, benoemd; hij vertrok op 1 maart 1935 naar Dronrijp. Op 1 mei 1935 werd K. Buringa, van Warns, aangesteld; eind 1937 vertrok hij naar Drachtster Compagnie.

In 1938 werd G. van Dam, onderwijzer te Tijnje, aangesteld als hoofd van deze school. Op 16 aug. 1946 werd hij adjunct-secretaris van de Friese Maatschappij van Landbouw te Leeuwarden. Zijn opvolger werd toen in 1946 F. Sipkema, van Stobbega. Deze werd in 1953 leraar aan de lagere technische school te Gorredijk. In april 1953 werd tot hoofd van deze school (*School no. 5* van de gemeente Heerenveen) benoemd: P. Zwerver, onderwijzer te Heerenveen.

Te Luinjeberd nam men geen genoegen met de opheffing van de aloude dorpsschool. Er werd een (neutrale) *Luinjeberder Schoolvereniging* opgericht, die in juli 1927 tot de gemeenteraad het verzoek richtte om gelden te willen toestaan voor de stichting van een neutrale bijzondere school aldaar. De raad wees dit verzoek af. Ook een verzoek om twee lokalen van de oude openbare school te Luinjeberd in bruikleen te mogen hebben, werd door de raad van de hand gewezen. Gedeputeerde Staten vernietigden deze besluiten: de raad ging in beroep bij de Kroon. Het slot van de geschiedenis is geweest, dat de raad in juli 1928 een gedeelte van de nieuwe school te Spitsendijk aan de *Luinjeberder Schoolvereniging* ter beschikking stelde. Hoofd van deze neutrale bijzondere school was O. Bangma, van de opgeheven school te Luinjeberd. In 1929 werd een verzoek van de *Luinjeberder Schoolvereniging* om de voormalige openbare school te Luinjeberd in koop te mogen verwerven, door de gemeenteraad afgewezen. Wel werd opnieuw een gedeelte van de nieuwe school te Spitsendijk aan de vereniging in bruikleen gegeven; zelfs zou een gedeelte van die school aan de vereniging in eigendom overgedragen worden. Door de benoeming van O. Bangma in 1929 tot hoofd van een school in Drente, kwam aan het bestaan van deze neutrale bijzondere school een ontijdig einde.

Toen met ingang van 1 mei 1934 de openbare lagere school te Tjalleberd werd opgeheven (zie eerder), en de gemeente Ængwirden dus geen andere openbare scholen meer had, dan die te Heerenveen (Ængw.), Gersloot en Spitsendijk, meende men ook in dit dorp Tjalleberd niet

in deze toestand te mogen berusten. Hier werd nu ook een schoolvereniging opgericht, die in 1935 bij Koninklijk Besluit toestemming verkreeg te Tjalleberd een neutrale bijzondere school op te richten, nadat er al weer heel wat "geschrijf en gewrijf" aan was voorafgegaan. Op 1 juli 1936 kon eindelijk de school geopend worden in een gedeelte van de voormalige openbare school te Tjalleberd. Tot hoofd van deze school was intussen benoemd R. Oosterkamp, wachtgelder, toen tijdelijk te Mildam. Begin 1952 werd hij onderwijzer aan een school voor BLO te Heerenveen. Hij werd toen opgevolgd door K. Jansma, van Bantega. In sept. 1954 werd een nieuwe school - op de plaats van de oude, afgebroken school - in gebruik genomen.

6. Andere bijzondere scholen in Ængwirden.

In 1857 werd te Heerenveen (Ængw.) een *Bijzondere School der 2e klasse* voor jongens, een school voor MULO (o.a. vreemde talen), opgericht. Door B. en W. was "zonder voorafgaand vergelijkend examen, op bekomen machtiging van den minister van Binnenl. Zaken d.d. 13 juni 1856", op 6 mei 1857 tot hoofd van deze school aangesteld: Johan Hendrik Muller van der Haas, die de 2e rang bezat. Hij genoot geen bezoldiging uit de gemeentekas; zijn loon vormden de schoolgelden van de leerlingen. In 1857 gingen 10 leerlingen op deze school, in 1860 nog 6. Toen is deze inrichting overgebracht naar Heerenveen (Schoterland).

In 1908 is aan de Rijksstraatweg onder Terband een bijzondere hervormde school met onderwijzerswoning gesticht. De school, die zich aansloot bij de vereniging van christelijk volksonderwijs werd op 4 nov. 1908 geopend met 120 leerlingen. Als hoofd van de school trad op: Sijtze Jans Hoekstra, geboren in 1868, van Katwijk aan Zee. In 1921 werd de school verbouwd. Hoekstra ging op 1 sept. 1924 met pensioen en is op 4 mei 1942 te Huizum overleden, oud 74 jaar.

D. Eijlers stond van 1 sept. 1924 tot 1929 aan het hoofd van deze school. In 1927 werd de schoolgrens zodanig verlegd dat deze school gerekend werd onder Heerenveen (Nijehaske) te behoren, op verzoek van het schoolbestuur. H. de Vries was hoofd van 1 dec. 1929 tot 8 nov. 1933, toen hij naar Meppel vertrok. Hij werd toen opgevolgd door J. Jongkind, van Wijster. Deze vertrok op 1 sept. 1940 naar Haarlem.

Op 1 okt. 1940 werd J.J.H. van der Ree, geboren omstr. 1904 en onderwijzer te Rotterdam, benoemd als hoofd van deze school. (In 1945 kreeg hij in Leiden een functie aan een opleidingsinrichting, maar in 1946 kwam hij terug in Heerenveen als directeur van de rijkskweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen aldaar. Hij werd op 1 nov. 1952 inspecteur lager onderwijs in de inspectie Zuidhorn.) In 1946 werd B.D. Faber zijn opvolger als hoofd van deze hervormde school voor CVO. Begin 1956 werd C. van der Berg, van Haulerwijk, hoofd van deze school.

Te Tjalleberd werd op 2 nov. 1932 een bijzondere school voor christelijk nationaal onderwijs geopend in een gedeelte van de openbare school aldaar, dat voor dat doel door de gemeenteraad aan het schoolbestuur ter beschikking was gesteld. Hoofd van deze school werd in 1933 S. Smid, onderwijzer te Oosterend. Hij bleef tot 1939 in functie; in aug. en dec. van dat jaar werd hij veroordeeld wegens onzedelijke handelingen.

De openbare school hield geen ruimte genoeg over: een houten hulplokaal moest worden bijgebouwd. Doch nu werd op 1 mei 1934 de openbare school opgeheven en het gebouw dus door de gemeente ontruimd. Maar in 1936 kwam de neutrale bijzondere school in dit gebouw haar plaats innemen naast de bijzondere christelijke school, zodat er toen twee bijzondere scholen van diverse kleur onder één dak waren.

In 1939 werd G. van Heerde, onderwijzer te Vlaardingen, benoemd tot hoofd van de christelijke school. Hij vertrok in 1947 naar Delden. Zijn opvolger, K. Inia, was eerder onderwijzer te Bergum. Op 26 nov. 1953 werd te Luinjeberd een afzonderlijk gebouw voor deze christelijke school in gebruik genomen. K. Inia was toen nog steeds hoofd. Op 1 sept. 1955 werd hij hoofd van de christelijke school te Akkrum. Hij werd opgevolgd door W. Helder (of van der Velde), onderwijzer te Lemmer.

Slotopmerking:

Sedert 1 juli 1934 ressorteerden alle behandelde scholen - voor zover ze nog bestonden - onder de gemeente Heerenveen.

Aantal leerlingen:

	1865	1885	1890	1891	1908	1909
<i>Gersloot</i>	52-35	77	58	73	112	116
<i>Tjalleberd</i>	156-144	125	142	164	103	105
<i>Luinjeberd</i>	161-96	166	141	165	186	165
<i>Heerenveen</i>	136-133	116	119	132	157	109
<i>Terband</i>		64	63	74	55	42

Bijlage

Acte van aanstelling voor Lyckele Tiedes Berkenbosch, als onderwijzer in de school van Gersloot.

Grietman en Assessoren van Ængwirden.

In overweging genomen hebbende dat een regeling in het schoolwezen in de Grietenij noodzakelijk is.

Gelet op hetgeen door den heer Grietman met gemeen overleg van den heer schoolopziener van het 5 district in deze Provincie en heeren Kerk- en Pastorievoogden van Ængwirden dienaangaande is verrigt.

Hebben goedgevonden:

Dat de onderwijzer Lijckele Tiedes Berkenbosch, te Gersloot, op het thans door hem uit de Kerk- en Pastoriebeurs genoten wordend tractement, en onder genot eener jaarlijksche toelage van f 25.- uit de Grietenijkas, gedurende zijn leven blijft onderwijzer van Gersloot en dientengevolge blijft bewonen het schoolhuis te Gersloot, hetwelk in behoorlijke orde zal worden gebracht en van een regenwatersvat voorzien alsmede bij voortduring genot hebben van de daarbij behoorenden tuin, terwijl de oude school in eene bruikbare staat zal worden hersteld en van goede meubelen voorzien.

Hij houdt daarenboven het Plaatselijk ontvang met alle de daaraan verknogte voordeelen.

Aan hem zal worden toegevoegd als adjunct onderwijzer de tegenwoordige ondermeester Gerrit Wieggers Wieggersma, die uitsluitend zal worden belast met het onderwijs in de nieuwe school voor Gersloot, te Tjalleberd gebouwd.

De ondermeester Gerrit Wieggers Wieggersma, zal als adjunct onderwijzer in laatstgenoemde school voor tractement genieten f 75.- 's jaars, alsmede de voordeelen der schoolpenningen, zonder verplicht te zijn daarvan iets uittekeeren of den onderwijzer Lyckele Tiedes Berkenbosch eenige garantie van schoolpenningen te praesteren.

Gerrit Wieggers Wieggersma heeft gedurende het leven van den onderwijzer Johannes Jacobus Greidanus geen aanspraak op eene woning doch zal na het overlijden van laatstgenoemden de onderwijzerswoning te Tjalleberd betrekken, terwijl aan hem alsdan tevens uit het tractement van dien onderwijzer zoodanige verhooging van tractement zal worden gegeven als floreenpligtigen billijk zullen oordeelen.

Pieter Loopstra blijft op de thans uit de Kerk- en Pastoriebeurs genoten wordende jaarwedde onderwijzer van Luinjeberd alleen, doch zal tot vergoeding van het aanzienlijk getal leerlingen, dat hij door deze schikking verliest, ter tegemoetkoming van een ondermeester of kweekeling genieten eene somma van f 75.- waarvoor hij dan zal hebben te zorgen, dat het onderwijs ten genoegen van het Bestuur en den heer schoolopziener in orde blijve, met dien verstande evenwel, dat zoo na verloop van een jaar mogte blijken, dat het verlies van leerlingen in de school te Luinjeberd niet zoo aanmerkelijk is als men zich thans voorstelt, hij

*van deze f 75.- zooveel zal afstaan aan Gerrit Wiegers Wiegersma, als volgens het advies van den heer schoolopziener, de billijkheid medebrengt.
En zal afschrift dezer aan voornoemde onderwijzers worden uitgereikt om te strekken voor aanstelling.*

Heerenveen, den 8 July 1844.

Grietman en Assessoren voornoemd,

W.H. Bouricius van Idema

Ter ordonnantie van dezelve

F.H. van Beyma thoe Kingma